

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Пальчевської Олени Григорівни «Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих пізньопротестантських конфесій», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.11 – релігієзнавство

Актуальність дослідження Пальчевської Олени Григорівни «Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації пізньопротестантських конфесій» є незаперечною, оскільки процес входження України в світову спільноту потребує масштабної модернізації всіх сфер життя суспільства, в тому числі й духовної. У контексті сказаного гостро постає питання налагодження партнерських відносин між Державою і Церквою. Адже на сьогодні ми бачимо не лише кількісне зростання релігійних організацій в Україні, але й посилення ними суспільного значимого служіння. Релігійні громади різних напрямків, звершують не лише духовну опіку своїх вірних, але й напрацьовують та відроджують досвід активної присутності в усіх сферах державного життя. З огляду на це дисертаційна робота О. Г. Пальчевської є актуальною, доцільною і своєчасною.

Рецензована дисертаційна робота О. Г. Пальчевської є чи не першою спробою філософсько-релігієзнавчого осмислення екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій як системотвірних чинників життєорганізації особистості віруючого в її зовнішніх та внутрішніх проявах.

О. Г. Пальчевська дотримується логічно обґрунтованої структури у побудові своєї роботи, що відповідає нормативним вимогам і дозволяє реалізувати поставлені завдання та мету. У вступі міститься виклад актуальності дослідження, огляд джерельної бази й оцінка стану розробленості теми, висхідні методологічні підходи, принципи та методи аналізу, чіткі формулювання об'єкта і предмета, обґрунтування наукової новизни, теоретичного й практичного значення отриманих результатів.

Цілісному релігієзнавчому осмисленню екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих, як системотвірного чинника віровчень

пізньопротестантських конфесій сприяло органічне використання системно-структурного та системно-функціонального методів. Важливою складовою методології дослідження є міждисциплінарний підхід, у межах якого осмислення феномена людини у її релігійному вимірі визначаються у зв'язку з положеннями психоаналізу, екзистенціалізму, персоналізму, постмодернізму. Особлива увага приділяється синергетиці як методології дослідження коеволюції людини та природи.

Для розв'язання поставлених завдань і мети дослідження О. Г. Пальчевська цілком обґрунтовано спиралася на оригінальну й ґрунтовну теоретичну й методологічну базу. Зокрема, теоретичну базу дослідження становлять 272 найменувань першоджерел і матеріалів критичного характеру вітчизняних і зарубіжних вчених.

Не вдаючись до детального аналізу змісту дисертаційного дослідження, зупинюся лише на деяких ідеях, які, на нашу думку, є найбільш продуктивними в евристичному контексті. Так у першому розділі "Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих як об'єкт наукового дослідження" зроблено наголос на тому, що вітчизняні та зарубіжні дослідники висвітлюють в основному окремі аспекти проблеми екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій. Зокрема, такі: духовність як природний (автентичний) стан віруючого, екзистенціали людського буття як духовно-практичний феномен життєорганізації особистості, проблема смерті та безсмертя в якості ціннісних вимірів людського буття, орієнтаційно-ціннісні виміри загалом людини та віруючого зокрема.

У процесі дослідження, встановлено, що екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих доцільно розглядати як відображення людської потреби в цілісності життя в умовах відданості людини Богу. Така відданість передбачає формування тієї системи смісложиттєвих орієнтацій, яка потребує не лише інтелектуальних елементів, а й відчуттів та емоцій, які й надають цим орієнтаціям екзистенційної глибини та виразного забарвлення.

У розділі також уточнено зміст таких понять: «смісложиттєві орієнтації особистості», «екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих»,

«пізньопротестантські конфесії», «екзистенційне поле віруючих пізньопротестантських конфесій».

У другому розділі дослідження "Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації протестантів як складова як складова основоположних доктрин пізнього протестантизму" дисертантом визначено, що системотвірним чинником системи екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій будь-якого конфесійного об'єднання є ідея спасіння, яка безпосередньо витікає з віровчення. Навколо неї відбувається формування своєрідних екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаційних полів віруючих. Для повноти огляду дослідниця охарактеризувала ці поля в системі людських вимірів, розташованих у свою чергу в умовно визначеній відомим філософом М. Колесовим системі координат.

Згідно з цією системою з'явилася можливість розглянути згадані екзистенційно-смісложиттєві орієнтації «за вертикаллю» – на рівні індивід, особистість, індивідуальність, і «за горизонталлю» – на рівні полілогу відносин «я – я», «я – ти», «я – ми», «я – людство», «я – друга природа», «я – природа», «я – універсум». У результаті цього виявлено відповідні точки дотику та розбіжностей, встановлено ті позиції, які здатні слугувати субстанціональною основою для реалізації ідеї екуменічного об'єднання.

Аналіз наукової літератури, багатоаспектне вивчення досліджуваної проблеми дозволили дисертантці встановити, що спільною рисою для всіх пізньопротестантських базових екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаційних полів є низка відповідних орієнтацій, ядром яких слугує екзистенціал «надія», що спрямовує протестантів до віри у спасіння.

У третьому розділі дисертант аргументовано приходить до твердження, що трансформаційні зміни екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій в умовах впливу причинної й телеологічної детермінації, насамперед, пов'язуються, з одного боку, з впливом на життя суспільства глобальних проблем людства, які загострюються; вимогами інформаційного суспільства, у яке почала занурюватися частина країн, а, з другого боку, викликами Майдану та наступними суспільно-

політичними подіями, що для кожного громадянина нашої держави стали своєрідною точкою вибору, широкомасштабною екзистенційною подією.

В екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаціях представників пізньопротестантських конфесій у період загострення глобальних проблем людства та вимог нового, інформаційного суспільства, яке народжується, багато спільного. Пояснюється це тим, що апокаліптичні та есхато-хіліастичні ідеї їхніх віровчень започатковувалися в ранньому християнстві та розвивалися представниками Реформації. Зважаючи на це, в основі згаданих орієнтацій лежить підготовка до визначальних подій земної історії, яка у зв'язку із загостренням глобальних проблем прямує до свого завершення.

Слушним є висновки дисертантки про те, що подіями, які сколихнули екзистенційні глибини кожного українця, у тому складі й представників пізньопротестантських конфесій, стала Революція Гідності та війна на сході України. Вони примусили кожного віруючого зустрітися віч-на-віч із самим собою, подумати про єдність усіх Церков. Такі події не змогли не зумовити певних трансформацій екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій якщо не всіх членів певної конфесії, то, принаймні, представників її еліти.

На думку багатьох діячів Церкви, релігієзнавців чинниками згаданих трансформацій стало, насамперед, усвідомлення того, що Майдан як найвища точка напруги суспільно-політичного та духовного життя України в роки її незалежності виявився новим ступенем церковного самоусвідомлення та самовизначення себе в українському суспільстві. Це привело до єднання духівництва різних конфесій, активної участі у суспільно-політичному житті представників соціальної та інтелектуальної еліти, які формують сучасну богословську традицію; появи ряду ідей щодо формування громадянської релігії, нового громадянського суспільства з фундаментальними християнськими цінностями; а також щодо покликаності Церкви до взяття духовної відповідальності за долю народу.

На підставі тексту дисертації можна назвати й низку інших позитивних моментів дослідження О. Г. Пальчевської. Тема представленої дисертації є безумовно складною, а сама робота має не тільки пошуковий, а й дискусійний

характер. З огляду на це, слід висловити до тексту дисертації й деякі зауваження і побажання.

По-перше, після кожного розділу дисертації подано висновки, що містять результати здійсненого дослідження у межах певного аспекту. Загальні висновки наприкінці роботи повторюють окремі положення висновків до розділів дисертації і не повною мірою узагальнюють здобуті авторкою результати проведеного дослідження (напр. с. 126, с. 183).

По-друге, поза належною увагою дисертанта залишилася проблема регіональних особливостей функціонування пізньопротестантських громад на території України. Цей аспект значно б посилив евристичний потенціал дисертаційного дослідження.

По-третє, дисертанту в цілому притаманний аналітичний виклад матеріалу, проте у підрозділі 2.2. "Типологічні особливості екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих основних пізньопротестантських конфесій" домінує компілятивний характер подачі матеріалу, завдяки чому підрозділ тяжіє до описовості, подекуди бракує глибокого аналізу процесів, які відбувалися в середовищі пізньопротестантських конфесій, більш критичного ставлення до деяких використаних джерел.

По-четверте, у тексті дисертації зустрічаються деякі логічні та стилістичні огріхи й недоречності.

Утім, висловлені зауваження й пропозиції мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, значущість одержаних результатів і висновків, а мають на меті лише прояснити окремі моменти, які розширюють розуміння основних доктринальних аспектів пізнього протестантизму, що засадничим чином впливає на формування екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих. Гадаємо, що вони спонукатимуть дисертанта до подальших досліджень із зазначеної проблематики.

Загалом дисертаційне дослідження О. Г. Пальчевської виконане на належному теоретико-методологічному рівні. Дисертаційна робота відзначається ретельно опрацьованим змістом, узгодженістю концепції та висновків, а її автор продемонстрував належну культуру логіко-дискурсивного

мислення, здатність не лише продукувати та належним чином презентувати нові ідеї, а й розвивати науковий дискурс під час розгляду об'єктивно амбівалентних проблем. Для досягнення поставленої мети О. Г. Пальчевська спирався на оригінальну й ґрунтовну методологічну та теоретичну базу. Основні положення та висновки дисертації знайшли відображення у 8 наукових публікаціях: 6 статтях (4 – із них уміщено у фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних), 2 – у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій.

Результати дисертаційного дослідження, основні концептуальні ідеї та висновки, сформульовані в дисертації, належним чином відображені у наукових публікаціях автора, отримали належну апробацію на міжнародних, всеукраїнських теоретичних і науково-практичних конференціях. Автореферат та наукові публікації уповні відображають основний зміст дисертації.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що дисертація Пальчевської Олени Григорівни «Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації пізньопротестантських конфесій» є самостійним, логічно завершеним, цілісним науковим дослідженням важливої теоретичної і практичної проблеми, відповідає вимогам відповідних пунктів 13, 14. «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидат філософських наук за 09.00.11 – релігієзнавство.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії Житомирського

державного університету імені Івана Франка

Соколовський О. Л.